

POLELO EA SELELEKELA

Likhetho tsa naha ea Lesotho tsa Ntlo ea Bakhethoa li tsamaile hantle le ha ho ne ho e na le khaello ea lichelete, ho se hlake hoa molao o tsamaisang likhetho, le mabala a sa batallatsoang bakeng sa mekha le makhotla a neng a iketa.

Maseru, 9 Mphalane 2022

Polelo ena ea selekela ea bolebelli ba likhetho ba linaha tse ikopantseng tsa Europe (EU EOM) e phatlalatsa pele ho phethelo ea ts'ebetso eohle ea likhetho. Methati e hlokolosi e ntse e setse, eona e kenyeletsa thathamiso ea manane a sephetho le kahlole ea litlelebo. Bolebelli ba likhetho ba linaha tse ikopantseng tsa Europe bo se bo le boemong ba ho hlahisa maikutlo mabapi le bolebelli ba likhetho bo entsoeng ho fihlela ha joale, 'me bo tla tsebisahatsa tlaleho ea ho qetela, e akaretsang tlhatlhobo e felletseng le likhothaletso molemong oa tlhopho-bocha mabapi le likhetho. Bolebelli ba likhetho ba linaha tse ikopantseng tsa Europe bo tla boela bo etsa lipolelo tse ling holima litaba tse amanang le likhetho nakong efe kapa efe ho hlokahalang.

Kakaretso

Komisi e Ikemetseng ea Likhetho e ile hlophisa likhetho tse ileng tsamaisoa ka botsebi, leha bakhethi ba saka ba iponahatsa ka lipalo tse phahameng. Tokisetso ea likhetho ka ho khetholoha ngoliso ea bakhethi le thuto ea bakhethi li ile tsa angoa hampe ke khaello ea lichelete. Litokelo tsa mantlha tsa bolokolohi li ne li hlomphiloe, le hoja bophatlalatsi bo ile bakeloa ts'etiso ke khaello ea lisebelisoa, ho kena-kenana le bolokolohi ba bohlophisi ba litaba, 'moho le molao o bonahetseng o ena le liqholotso. Mekha le makhotla a mangata a fapaneng a ile a qothisana lehlokoa boiketong bo neng bo ena le khotso empa bo sa lekane ka lebaka la lichelete tsa boiketi tse sa laoloeng ke setsi se laolang likhetho, 'me bo hloka ponaletso le bolisa. Ho matlafatsa karolo e nkoang ke basali likhethong, ho fihleloa hoa batho ba nang le bokooa le ho thehoa hoa Komisi ea Litokelo tsa Botho entse ele lintlha tse tlamehang ho sebetsoa.

- Moralo oa molao oa likhetho tsa Ntlo ea Bakhethoa tsa 2022 o kenyellelitseng Molao-theo oa 1993 le Molao oa Likhetho oa 2011 ha e ea fetoloa. Ho se tsebe ka ho phethahala moralo oa Molao oa likhetho o lokelang ho sebetsoa libeke tse 'maloa pele ho likhetho ho ile hoa baka liqholotso ho Komisi e Ikemetseng ea Likhetho (IEC), bakhethoa, 'moho le bakhethi.
- Komisi e ikemetseng ea likhetho e ile ea atleha ho phetha boholo ba mesebetsi ho ipapipisitsoe le linako tsa ts'ebetso tse behiloeng ho sa tsotellehe liqholotso tse neng li sa ee meriting tsa tlhokahalo ea lichelete 'moho le ho se tsebe ka ho phethahala litaba tsa molao. Ts'ebetso ea batsamaisi ba likhetho boemong ba setereke le ba mabatooa e ne e le maemong a lumellehileng a lipehelo tsa mosebetsi, basebetsi ba ne ba ikitlahellelitse ts'ebetso ho sa natse maemo a thata. Ka molao, komisi e ikemetseng ea likhetho e na le matla a ho etsa melaoana le ho tsamaisa ts'ebetso ea likhetho, empa, ts'ebetsong lintlha tsena ha lia phatlalatsa ka molao.

- Tlhokahalo ea tsela ea ts'ebetso e akaretsang e bile e sebetsa ho ntlafatsa boleng ba lenane la bakhethi e ile ea fa sechaba khoao mabapi le ho phethahala hoa lenane la bakhethi. E le ho fumana tharollo ho matlafatseng lenane la bakhethi, Komisi e Ikemetseng ea Likhetho e ile eketsa nako ea hore sechaba se hlahlobe se be se lokise manane ho tloha ka la 12 Phato ho isa ho la 30 Loetse. Komisi e ikemetseng ea likhetho e hlomphele nako ea ho qetela e behiloeng semolao bakeng sa tlhapants'oa ea lenane la bakhethi, le ho a romella ho mekha le makhotla a lipolotiki. Manane a hoqetela a bakhethi a ne a ena le bakhethi ba 1,383,844, basali ba 767,158 le banna ba 616,868.
- Ngoliso ea bakhetho e ne e hlophiloe ka tsela e nang le ponaleto e bile e akaretsa, le ha hole joalo, ho se tsebe ka ho phethahala litaba tsa molao o tataisang ngoliso ea baiketi mananeng a khekethane ho ile hoa beha mekha le makhotla a lipolotiki tlasa khatello e 'ngoe.
- Bolokolohi ba mantlha ba ho ikopanya le ho khobokana bo ne bo hlomphele. Boiketo bo ne bo khutsitse bo na le khotso, papisong le boiketo bo neng bo le matla bo bileng teropong e kholo (Maseru) ka kotloloho mafelong a beke ea ho qetela pele ho likhetho. Ho se lekane hoa lichelete tsa boiketi ho ile hoa akufisa ho se sebetse ka mokhoa o sa lekaneng pakeng tsa mekha le makhotla a lipolotiki ha 'moho le baiketi. Phapang pakeng tsa ponahalo ea mekha le makhotla a maholo le a senang bokhoni e bonahetse ka bophara ho bolebelli ba likhetho ba linaha tse ikopantseng tsa Europe (EU EOM). Marang-rang a sechaba ha a bapala karolo e kalo ho fetoleng liphehisano tsa lipolotiki, ka hona ho setse ho ena le tlhomphele le boikhetso.
- Seea-le-moea-pono sa Lesotho se ile sa fana ka nako ea papatso ea mahala ho mekha le makhotla a lipolotiki a iketang ho ipapisitsoe le molao. Ho kenakenana le boikemelo ba bohlophisi ba matlo a khaso a lefisang khaso ea tlhahiso-leseling, ho ile hoa tlisa phokotseho ea tlhahiso-leseling le hona ho se bonahale hoa bohlophisi ba litaba tse lefelloang. Matlo a khaso a lefisang a ile a bonts'oa ts'ekamelolo ho mekha le makhotla a itseng a lipolotiki khasong ea ona ea litaba, 'me khatikelo ena ea lipheho tsa khaso tsa molao ha e eaka ea nkeloa bohato ke botsamaisi ba khaso
- Mokhoa oa tharollo ea litlelebo tsa likhetho o akaretsa ka botebo likarolo tsohle tsa nako ea likhetho le ha hole joalo, ha o na tsela tsa ts'ebetso tse khetheleng, lipheho tsa nako le mokhoa oa khetho ea litho tsa lekhoto la tharollo ea litlelebo tsa likhetho.
- EU EOM e ile ea lebela likhetho mabatoeng a 80 literekeng tse leshome tsa naha ea Lesotho. Letsatsi la likhetho le ne le hlophiloe hantle 'me likhetho tsa tsamaisoa tlasa maemo a khotso, ho buloa hoa litsi tsa khetho le ho khetha ho tsamaisitsoe ka botsebi bo khetheleng ba basebetsi ba Komisi e Ikemetseng ea Likhetho. Ts'ebetso ea ho bala sephetho e bonahetse e nepahetse leha ho bile liphoso tse fokolang tse sa kang tsa tlisa phetoho sephethong. Thathamiso ea manane a sephetho e ile ea etsoa ka matsoho boemong ba mabatooa. EU EOM e lebetse litsi tsa khethelo tse 302 ka kakaretso, moo ho bonahetseng baemeli ba mekha le makhotla 'moho le ba baiketi ba le teng ka karolo 89 lekholong, bolebelli bo etelletsoeng pele ke baahi ba Lesotho bo bonahetse ka karolo ea 15 lekholong.

Bolebelli ba likhetho ba linaha tse ikopantseng tsa Europe bo bile ka hara naha ea Lesotho ho tloha ka la 27 Phato 2022 ka memo ea 'muso naha ea Lesotho, le kamora ho etsa hlahlobo e phethahetseng ka Hlakubele. Borumuoa ba bolebelli ba likhetho bo etelletsoe pele ke molebelli ea ka sehloohong, monghali Ignazio Corrao, eo e leng setho sa paramente ea Europe (European Parliament) ho hlaha naheng ea Italy. Ka kakaretso, bolebelli ba likhetho ba linaha tse ikopantseng tsa Europe (EU EOM) bo rometse balebelli ba mashome a robeli a metso e supileng (87) tse hlahang linaheng tse ikopantseng tsa Europe, Norway le Switzerland, ho pharalla le litereke tse leshome tsa naha ea Lesotho, ho hlahloba ts'ebetso eohle ea likhetho, ho ipapisitsoe le liphelelo tsa machaba le boitlamo ba Lesotho ba machaba mabape le likhetho tsa puso ea sechaba ka sechaba, ha 'moho le melao ea naha ea Lesotho.

Moifo o hlahang paramenteng ea Europe (European Parliament), o etelletsoeng pele ke setho sa paramente monghali Leopoldo López Gil, le ona o ikopantse le borumuoa ba bolebelli ba likhetho 'me o ikamahanya le polelo en aka botlalo. Ka letsatsi la likhetho, balebelli ba etetse litsi tsa ho khetha tse fetang 302 mabatoong a 80 a naha ea Lesotho. Nakong ea thomo, bolebelli ba EU EOM bo kopane le batho ba 600 ba nang le kobo ea bohali ho hlaha mafapheng a 'muso, mafapha a ikemetseng, litho tsa makhotla a boahloli a molao, baiketi ba 23 ba mekha le makhotla a lipolotiki, mekhatlo ea sechaba (CSOs), baemeli ba khaso. EU EOM e ntse e le ka hara naha ho lebella lietsahala tsa ka mora likhetho, le ho phatlalatsa tlaleho ea ho qetela e akaretsang likhothaletso tse pharalletseng nakong e hakanyetsoang likhoeli peli ka mora phetheho ea ts'ebetso ea likhetho. Bolebelli ba likhetho ba linaha tse ikopantseng tsa Europe (EU EOM) bo ikemetse liphuputsong tsa bona le liqetong, 'me bo ipapisitse le litumellano tsa metheo ea bolebelli ba likhetho ba machaba, bo ananetsoeng ke machaba a kopaneng a lefats'e ka Mphalane 2005.

Liphuputso tsa mathomo

Selelekela

Ka la 7 Mphalane 2022, naha ea Lesotho e ile ea ts'oara likhetho tsa eona tsa leshome le motso o mong ho khetha litho tse 120 tsa ntlo ea ea bakhethoa. Paramente e bopiloe ka ntlo ea bakhethoa, eona e khethoa ka mora lilemo tse hlano ho latela mokhoa oa likhetho oa masia-siane le khekhetane, le ntlo ea Senate e bopiloeng ka Marena a Sehlooho a mashome a mabeli a metso e 'meli, le litho tsa ntlo ea Senate tse leshome le motso o mong tse thontsoeng ke Motlotlehi ele Hlooho ea naha. Litulong tse 120 tsa ntlo ea bakhethoa, tse 80 li khethoa ho sebelisoa mokhoa oa ho khetha oa masia-siane, ha tse 40 tsona li khethoa ho sebelisoa mokhoa oa ho khetha oa khekhetane.

Nakong ea ho feta, ka hare ho naha ea Lesotho ho bile le likhetho tseo sephetho sa teng se bileng le likhang. Ho tloha ka selemo sa 1993, naha ea Lesotho e ts'oere likhetho tse supileng (7) tse atlehileng, hara tsona, tse hlano (5) li ile tsa lateloa ke mathata ho ileng hoa hloka-hloka lipuisano tsa bokena-lipakeng kapa namo ea makhato oa kholiso ea moruo oa tikoloho e ka boroa ho Africa (SADC) ka sesole. Ho fetoha ha ngata hoa puso, ho ts'ela hoa bakhethoa ka paramenteng le likhetho tsa ts'ohanyetso li bakile lesisitheho le bakang phokotseho ea lipalo tsa bakhethi ho tloha ka selemo sa 2012. Bots'ephehi ho mekha le makhotla a lipolotiki ha bona matla hape ho ata hoa mekha le makhotla a lipolotiki ho jeleng setsi ho akofisa likarohano lipolotiking tsa Lesotho. Holima mekha le makhotla a lipolotiki a 65 a ngolisitsoeng ke komisi e ikemetseng ea likhetho, ke a 56 a nkileng karolo likhethong tsona. 'Muso o tsoang oa kopanelo o ne o bopiloe ka mokha oa All Basotho Convention (ABC) le lekhotla la Democratic congress (DC) 'moho le mekha le makhotla a supileng (7) a bolateli bo fokolang. Ka Hlakubele, Revolution For Prosperity (RFP) e thehiloeng ke rakhoeboboo oa moruhi e ile ea kena ka hara selika-likoe sa lipolotiki seo ka tloaelo se bakanetsoeng ke mekha le makhotla a nang le bofokoli ba lichelete le lisebelisoa.

MERALO EA MOLAO

Ho se hlake ka botlalo moralo oa molao o tla sebetsa likhethong 'moho le linyeoe tse so ahloloe makhotleng mabapi le khetho ea baiketi ho nonyelitse ts'ebetso ea likhetho.

Ka mora liqeto tse kholo tsa makhotla, likhetho li ts'oeroe ho ea ka Molao oa 2011 oa Ntlo ea Bakhethoa ho sa kenyelletsoa lihlomathiso. Moralo o na oa molao o fana ka metheo e qakileng bakeng sa ho ts'oara likhetho tsa puso ea sechaba ka sechaba tse ts'epehang. Naha ea Lesotho e nkile karolo litumellanong tsa mantlha tsa litokelo tsa botho kante ho tumellano ea bobeli e sa tlameng ea machaba ea selekane sa litokelo tsa lipolotiki le Sechaba (ICCPR). Molao-theo oa 1993 (o hlomathisitsoeng ka makhetho a 'maloa, lekhetlo la ho qetela e le 2020) o na le lipehelo tsa ts'ireletso ea litokelo tsa mantlha tsa bolokolohi le tse khahlanong le khethollo. Le ha ele temana e fanoang ke molao-theo ebile e ts'ehetsoa ke tlaleho ea 2020 ea boitlhahlobo ba nako le nako ba lefats'e, e ntse e le hona naha ea Lesotho e tlang ho theha komisi ea litokelo tsa botho.

Molao oa likhetho o kenyelletsa lipehelo tsohle tsa likhetho tse molaong le lipehelo tsa boit'soaro bakeng sa mekha le makhotla a lipolotiki, melaoana ea mekha le makhotla a lipolotiki 'moho le lichelete tsa boiketi, likhang tsa likhetho, le botloli ba melao ea likhetho. Leha hole joalo, phumaneho ea lingoliloeng tsa melao e keneng ts'ebetsong le liqeto tsa makhotla e ntse esa lekana hobane marang-rang a amehang ha a nchafatsoe nako le nako. Holima moo, lihlomathiso tsa molao ha lia kopang'oa ka mokhoa o nang le tatellano ka hare ho lingoliloeng tsa mathomo, 'me hona ho etsa litherisano tse seng bobebe.

Tlhopho-bocha ea melao e ile ea ananeloa ke Paramente e ileng ea bitsoa bocha tlasa Molao oa Qomatsi ka mora ho qhaloa likhoeli tse tharo pele ho likhetho. 'Me sehlomathiso sa bo leshome sa molao-theo se ile sa ananeloa, 'moho le molao oa likhetho o hlomathisitsoeng. Ka bobeli, phatlalatso ea qomatsi le ho bitsoa hape hoa paramente 'moho le nepahalo ea melao e 'meli e ananetsoeng li ile tsa hanyetsoa lekhottleng le phahameng. Balli nyeoeng ena e ne ele moitseki oa Mophatlalatsi, 'Muelli oa molao ea ikemetseng, mokhatlo oa molao le molula-setulo oa o na ka boemo ba hae e le motho. Ka la 19 Loetse, Lekhotla la Maipeletso le ile la ananela kahlolo ea Lekhotla le Phahameng e bonts'ang phatlalatso ea qomatsi le ho bitsoa hape hoa paramente ho le khahlanong le molao-theo oa naha. Ka hona, sehlomathiso sa bo leshome le sehlomathiso sa molao oa likhetho li ile tsa huloa. Botsitso le netefatso ea melao ke metheo e hlomphuoang haholo ts'ebetsong ea likhetho ea machaba. Ho hloka bonnete ba meralo ea molao nako e ka tlase ho libeke tse tharo pele ho likhetho ha ho ea khothaletsoa.

Ho kenngoa ts'ebetsong hoa Molao oa Tekano ho Batho ba Phelang le Bokooa oa 2021 ha hoa etsahala, ho na ho kenyelletsa ho thehoa hoa lekhottlana la boeletsi la batho ba phelang le bokooa, lona le tla elets'a muso. Ts'ebeliso ea litokelo tsa tsa lipolotiki ho batho ba phelang le bokooa e ntse e le ntho e sa netefatsoang ka ho phethahala.

TSAMAISO EA LIKHETHO

Ntle le qholotso tsa melao le khahello ea lichelete, komisi e ikemetseng ea likhetho e entse mosebetsi oa eona ho latela alemanaka.

Komisi e Ikemetseng ea Likhetho ke setsi sa molao se ikemetseng, se nang le maikarabello a pharalletseng a akaretsang ngoliso ea bakhethi, karolo ea mabatooa, ngoliso ea mekha le makhotla a lipolotiki 'moho le lichelete. Ho sa tsotellehe bohloki bo phehelletseng ba lichelete le ho se netefatsoe hoa melao, komisi e ikemetseng ea likhetho e ile ea khona ho phetha boholo ba mesebetsi ea eona ho latela alemanaka ea likhetho. Likhakanyo tsa lichelete tse abetsoeng likhetho tsena li ne li haella, 'me li ne li sa ikamahanye le tlhoko ea lichelete ea komisi haholo maemong a na a palo baiketi e eketsehileng haholo. Holim'a moo, komisi e ikemetseng ea likhetho hae ea ka ea fumats'oa lichelete ka nako ebile chelete e lefuoa ka likhaohano tsa beke, 'me sena ke se seng se ammeng tokisetso ea likhetho hampe. Se na se entse hore ho kenya ts'ebetsong mesebetsi eohle e neng e reriloe joalo ka thuto ea bakhethi le tsamaiso ea thepa ea ho khetha ho be thata.

Komisi e Ikemetseng ea Likhetho e fane ka tlhahiso-leseling ho sechaba ka ho khetholoha ka marang-rang a Facebook, ka melaetsa ea thuto ea bakhethi le litsebiso. Liphutheho tsa komisi e ikemetseng ea likhetho ha li ea hlopheha hantle 'me le metsotso ea likopano ha e fihlelle sechabeng. Komisi e Ikemetseng ea Likhetho e haelloa ke methati ea ts'ebetso e ka e thusang ho etsa liqeto le ho phatlalatsa liqeto tsa eona. Ho thatiselletsa, komisi e ikemetseng e na le matla a molao a ho etsa meoloane le manollo ea eona melaong ea tsamaiso methating e fapaneng ea tsamaiso ea likhetho. Ka ts'ebetso, meoloane le melao e na hae tsebisahatsoe semolao 'me sena se fokotsa tlhako le ponaletso mosebetsing oa komiti.

Ts'ebetso ea batsamaisi ba likhetho boemong ba litereke le mabatooa ene e le maemong a amoheleleng a ipapisitseng le lipehelo tsa mosebetsi. Basebetsi ba ne ba sebetsa ka boikitlahetso ba sa natse maemo a boima. Boholo ba batho ba enang le kobo ea bohali ba bonts'itse ts'epo e akaretsang ho tsamaiso ea likhetho tsa lehae le ha ba ne ba hloka ts'epo ho bokhoni ba komisi ho fetisa lits'ebeletso, haholo-holo libakeng tse maloting. Mabatooa a mang a sokotse ka lebaka la libaka tse sa fihlelleheng ha bobebe le tse hole, khahello ea motlakase le tlhokahalo ea marang-rang. Boholo ba Bakhutlisi ba Sephetho ba ile ba tlameha ho sebetsa ba sena lisebelisuo tsa mantlha le lisebelisuo tsa puisano ho hokahana ha bobebe le ba nang le kobo ea bohali 'moho le basebetsi ba Komisi e Ikemetseng ea Likhetho literekeng.

Basebeletsi ba likhetho ba hiriloe ka nako, 'me Komisi e Ikemetseng ea Likhetho e bonts'itse boiphihlelo ho faneng ka koetliso, empa ka lebaka la khaello ea lichelete, likoetliso tse 'maloa tse neng li lebelletsoe li ne li tletse batho ba bangata ho feta tekano, ebile li le libakeng tse sa iphahlelang tse nang le khahello ea lisebelisuo tsa koetliso. Thuto ea bakhethi e ne e le e 'ngoe ea lits'ebetso tse anngoeng ke khahello ea lichelete, ka ha e ile ea fokotsoa ho tloha ho likhoeli tse tharo ea etsoa libeke tse tharo pele ho nako ea likhetho, ka lisebelisoa tsa koetliso tse haellang. Boholo ba ba nang le kobo ea bohali ba fumane thuto ea bakhethi likhethong tsena e ne e sena boiphihlelo.

NGOLISO EA BAKHETHI

Ts'epo ho lenane la bakhethi e ile ea angoa ke tlhokahalo ea mokhoa oa ts'ebetso o qakileng molemong oa ho ntlafatsa nepahalo.

Ngoliso ea bakhethi e ea tlama ka molao, empa ka molao ho khetha ha ho tlame. Baahi bohle ba naha ea Lesotho ba lilemo li leshome le metso e robeli ho ea holimo ba fihlela lipehelo tsa ho khetha ka letsatsi la likhetho; ntle le ba ahloletsoeng lefu le ba tlotseng melao e itseng ea likhetho. Ho tlatselisa, batho ba nkoang ba sa itekanela kelellong ke makhotla ha ba lumelloa ho khetha, hona ho fapane le lipehelo tsa machaba.

Nepahalo ea lenane la bakhethi e bakile lipotso ho ba bangata ba e nang le kobo ea bohali mabapi le mabitso a bafu le liphoso tse ileng tsa tlalehoa lenaneng la bakhethi. Ho matlafatsa boleng ba lenane la bakhethi, komisi e ikemetseng ea likhetho e ne e na le morero oa ho hokahanya lenane la bakhethi ho la ngoliso ea sechaba. Sena se bonahetse se keke sa atleha ho etsahala pele ho likhetho ka lebaka la manane a maholo a neng a tlameha ho sebetsoa. E le mehato ea ho fumana tharollo ho ntlafatsa nepahalo ea lenane la bakhethi, komisi e ikemetseng ea likhetho e ile ea etsa qeto ea ho eketsa nako ea hore sechaba se hlahlobe se be se etse litokiso ho tloha ka la 12 Phato ho isa ka la 30 Loetse 2022.

Komisi e Ikemetseng ea Likhetho e hlomphele molao o tlamang phatlalatsa ea lenane la bakhethi e hlapants'itsoeng le ho le aba mekheng le makhotleng a lipolotiki a ngolisitsoeng pele ho matsatsi a mashome a mararo pele ho letsatsi la likhetho. Lethathamo la bakhethi le na le bakhethi ba 1,383,844, basali ba 767, 158, ha banna ba le 616, 868. Haufi ho letsatsi la likhetho, menyenyetsi ea liphoso lenaneng la bakhethi e ile ea hlahella bophatlalatsing ba litaba. Komisi e Ikemetseng ea Likhetho e ile ea hanyetsa menyenyetsi ena 'me e ile eaba ea ts'osa bohle ba ntseng ba fetisa menyenyetsi ena ka hore ba tla nkeloa likhato tsa molao.

Kamor'a qeto ea Lekhotla le Phahameng ea Mots'eanong 2022, komisi e ikemetseng ea likhetho e ile ea laeloa ho ngola mabatoa a 20 ho a 80 bocha, ka ha a ne a sa fihlele lipehelo tsa lipalo tsa sechaba tse ka hare ho molao-theo. Balebelli ba EU EOM ba tlalehile hore bakhethi ba bang ba ne ba ferekane ba bile ba sena bonnete ba libaka tseo litsi tsa bona tsa khethelo tsa mabatoa a neng a sa tsoa aroloa li fumanehang teng.

NGOLISO EA BAKHOTHALETSUOA

Ngoliso e akaretsang ea bakhothaletsuoa le maemong a ho se hlake hoa molao o tsamaisang likhetho.

Ngoliso ea bakhothaletsuoa e ne e hlophisitsoe ka mekhahlelo e 'meli: mokhahlelo oa pele e ne e le oa litulo tse 80 tsa masia-siane (FPTP), mokhahlelo oa bobeli e le oa litulo tse 40 tsa khekhethane (PR). Ngoliso ea bakhothaletsuoa e ne ena le ponaletso e bile e akaretsa. Le ha hole joalo, ho se be le tsebo e qakileng ea hore na molao o tsamaisang likhetho tsena tsa 2022 ke o feng mabapi le lipehelo tsa ho emela likhetho nakong ea ngoliso ea manane a khekhethane, ho ile hoa tlisa khatello ho mekha le makhotla a lipolotiki 'moho le bakhothaletsuoa. Empa ha hona manane a khekhethane

a sa kang a amoheloa. Boholo ba mekha le makhotla a lipolotiki bo ile ba sebelisa makala a ona, mokhoa oa lipuisano le komiti tsa ona tsa naha tsa bophethahatsi (NEC) ho thonya baemeli ba khekhehane. Ho mekha le makhotla a 65 e ngolisitsoeng, mekha le makhotla a lipolotiki a 56 a atlehile ho thonya baiketi ba 2, 360 bakeng sa litulo tse 80 tsa masia-siane, bao ba ne ba ntse ba kanna ba thonyetsoa manane a khekhehane. Komisi e ikemetseng ea likhetho e phatlalalitse manane a bakhothaletsua bakeng sa litokiso nakong ea netefatso ea manane, empa ha hona manane a lokisitsoeng a ileng a phatlalatsa marang-rang. Baipelaetsi ba 'maloa ba ile ba ipelaetsa lekhotleng, 'me sena se ile sa tlama komisi e ikemetseng ea likhetho ho fetola kapa hona ho tlosa bakhothaletsua ka tlase ho libeke tse peli pele ho letsatsi la likhetho.

MAEMO A BOIKETI LE LICHELETE TSA BOIKETI

Boiketo bo khutsitseng bo nang le khotso ka ts'ebeliso ea lisebelisoa tsa naha meralong ea ts'ebeliso e sa lekaneng ea lichelete.

Ka kakaretso, moralo oa molao oa boiketi o hlompha bolokolohi ba ho khobokana le bolokolohi ba ho nts'a maikutlo. Ho iketa ho lumellehile ho tloha mohla letsatsi la likhetho le phatlalalitsoeng ho isa ho lihora tse mashome a mabeli a metso e mene (24) pele ho letsatsi la likhetho. Boiketi ba semolao bo nka nako e ka holim'a likhoeli tse peli le halofo (2.5), ka ts'ebeliso ea lichelete maamong a bohloki ba lichelete ho mekha e 'maloa ea lipolotiki le baiketi ba ikemetseng. Hantle-ntle, mekha le makhotla a lipolotiki a nang le bokhoni ba lichelete a qalella ho iketa pele ho nako ena ea molao ho se likotlo tsa letho.

Bolokolohi ba mantlha ba mekhatlo le bolokolohi ba ho khobokana li ne li hlomphuo hantle. Boiketi bo ne bo na le khotso ebile bo khutsitse literekeng papisong le bo neng bo ena le molumo ba teropo e kholo ea naha (Maseru), haholo-holo mafelong a beke ea ho qetela pele ho likhetho. Boholo ba mekha le makhotla a lipolotiki a ne a iketa ka mokhoa oa ho kena monyako-le-monyako le moo ho khobokanoeng ka bonyane, ka ha matlo a maholo a phatlalatsa ea litaba a ne a le boima ka litjeho, mekha le makhotla a nang le lichelete le lisebelisoa ke ona feela a neng a khona ho etsa liboka. Bolebelli ba EU EOM bo hlokometse hore ho ne ho sena liqhoebeshano pakeng tsa mekha le makhotla a lipolotiki, ho ne ho bile ho ena le bosoaso pakeng tsa mekha le makhotla a nang a iketa, le hoja RFP e ile ea eba lehlasipa la likhoboso ka linako tse ling ho hlaha mekheng le makhotleng ao e neng e qothisana lehlokoa le ona. Bolebelli ba EU EOM bo hlokometse bo hlokometse hore ho ne ho sena methati e khethehileng e nkuoeng molemong oa ho fihlisa tlhahiso-leseling ho batho ba nang le bokooa. Boholo ba litaba tsa boiketi bo ne bo bua ka kholiso ea moruo, temo, mekholo ea basebetsi, thuto, taolo ea metsi, lits'ebeletso tsa mantlha le toants'o ea bobolu. Bolebelli ba EU EOM bo boetse bo etse hloko ts'ebeliso ea makoloi a 'muso nakong ea boiketi e lumelletsoeng ho matona le bahlomphahi ba bang empa hona ho le khahlanong le mekhoe ea ts'ebetso e nepahetseng ea machaba.

Komisi e ikemetseng ea likhetho ke eona feela molula-qhooa tsamaisong ea chelete ea boiketi le mekha le makhotla a lipolotiki. Khahello ea lichelete le basebetsi, 'moho le palo e phahameng ea mekha le makhotla a lipolotiki a ngolisitsoeng li tlisitse liqholotso tse matla ho komisi bophethahatsing ba boikarabello bona. Molao o tlama hore mekha le makhotla a lipolotiki, 'moho le baiketi ba ikemetseng ba phatlalatsa liphallelo tse ka holim'a LSL 200, 000 (EUR 11, 500), empa ha ho phatlalatsa e ileng eaka ea etsoa ho tloha 2012. Lithuso tsa lichelete tse hlahang kantle ho naha molemong oa boiketi ba likhetho tse lumelletsoeng ka molao li beha naha tsietsing ea

ts'usumetso e hlahang kantle, 'me sena se khahlanong le meoloane ea ts'ebetso e nepahetseng likhethong tsa puso ea sechaba ka sechaba.

Chelete ea boiketi sechabeng e abiloe ke komiti e ikemetseng ea likhetho e ipapisitse le sephetho sa likhetho tse fetileng, kapa e ipapisitse le palo e ka tlase ea litho tse lefang liabo tse lumelletsoeng ho theha mokha kapa lekhotla la lipolotiki. Komisi e ikemetseng ea likhetho e simollotse kabo ea lichelete tsena nako e fetang likhoeli tse tharo kamor'a hore boiketi bo qale le nakong ea libeke tse fokolang fela pele ho letsatsi la likhetho. Khahello ea lichelete tse abiloeng hae ea batalatsa mabala lipakeng tsa mekha le makhotla a lipolotiki a nang le lichelete tse sa lekaneng, haholo-holo mekha le makhotla a manyane le baiketi ba ikemetseng. Tlhokahalo ea meeli litlatsetsong le ts'ebelisoeng ea lichelete e bapetse karolo e kholo molemong oa RFP, e butsenseng sekheo se seholo se etsang hore mabala a se batalle.

BOPHATLALATSI

Tlhokahalo ea lichelete litsing tse khoebong ea khaso e bakile khahlamelo e mpe bolokolohing ba bohlophisi ba baqolotsi le bophatlalatsi, 'me sena se bakile ho se bonahale hantle hoa bohlophisi le litaba tse lefelloang

Phumants'o ea tlhahiso-leseling e thatafatsoa ke hore ke halofo ea sechaba feela e nang le motlakase. Seea-le-moea sa Lesotho se fihlela boholo ba libaka kahar'a naha, ha seea-le-moea-pono sa Lesotho (LTV) e le sona feela seea-le-moea-pono se fumanehang ka hare ho naha. Li le peli li tsamaisoa ke setsi sa naha sa khaso le bophatlalatsi (LNBS), 'me sona ke karolo ea lekala la likhokahanyola 'muso oa Lesotho. Ho boetse hona le matlo a khaso le bophatlalatsi a 18 a ikemetseng a hoebang ka mokhoa oa tefiso, liea-le-moea tse ts'eletseng (6) tsa sechaba li ngolisitsoe ka molao, le maselinyana a litaba a leshome (10) a hatsoang beke le beke, le boteng bo fokolang marang-rang.

Ka lebaka la 'maraka oa lipapatso o kikitleng, matlo a khaso ha ana botsitso ba lichelete. Se na se nyelisa boikemelo ba bohlophisi ba litaba le sepheo sa bophatlalatsi sa ho netefatsa hore bapolotiki le puso ba nka boikarabello. Ba nang le kobo ea bohali bolebellang ba EU EOM ba tlalehile hore ho ne ho ena le kena-kenano ho bolokolohi ba bahlophisi ba litaba ke beng ba matlo a khaso, bao ka linako tse ling e leng lits'oants'isi le babapatsi ba lipolotiki. Ka bobeli, melemo ea hoba le khoebo ea bophatlalatsi ha ena ponaletso. E le ho thatiselletsa, meputso e sa lekanang le tlhokahalo ea koetliso ea baqolotsi ba litaba e nang le boiphihlelo li etsa hore baqolotsi ba amohele lipatala hore ba phatlalatsa ka mokhoa o nang le lits'ekamelu. Phatlalatsi e patalletsoeng le ha e sa bonahale ha bobebe ke ntho e jeleng setsi. Ka hona sechaba se bona liea-le-moea e le mofuta oa bophatlalatsi o sebelisoang haholo, o sekametse ho mekha le makhotla a itseng a lipolotiki. Maselinyana a litaba a bonahala e le o na a fanang ka litaba tse batlisitsoeng empa joale khatiso ea o na e ea lieha.

Ka selemo sa 2018, Lekhotla la Molao-Theo le ile la phatlalatsa ts'enyoo ea lebitso e le tlolo ea molao-theo, 'me sena se lumellana le boitlamo ba machaba le tikoloho. Le ha hole joalo, komisi e ikemetseng ea likhetho e ile ea hula marang-rang a Facebook lipehelo tsa molao oa likhetho o laelang hore ts'enyoo ea lebitso e ka fumants'oa kahlolo ea chankane. Melao e meng e 'maloa e akaretsa lipehelo tseo ka ntle ho mabaka a utloahalang li thibelang bolokolohi ba ho nts'a maikutlo.

Ka kakaretso, baqolotsi ba litaba ha ba kaba tlaleha hore bonneteng lipehelo tsena li thibela bolokolohi ba baqolotsi le bophatlalatsi.

Setsi sa taolo ea khaso le bophatlalatsi (LCA) le lekhotlana la tharollo ea litletlebo tsa khaso (BDRP), li na le boikarabello ba ho kenya ts'ebetsong lipehelo tsa molao holim'a litaba tsa 'nete tse sa nkeng lehlakore khasong ea litaba. Ha ho litlaleho tsa 'mesa mohloane kapa liqeto tse nkueeng ke LCA nakong ea likhetho. Ha ho eaba le litletlebo tse amanang le boiketi tse ileng tsa etsoa. Boikemelo ba litho tsa boto tsa LCA le BDRP bo fokolisoa ke hore li thonngo ka kotloloho ke letona. Litho tsa BDRP tsa haa joale li felletsoe ke nako ea ts'ebetso pele ho thonngo litho tse ncha mafelong a Phato.

Ho ipapisitsoe le molao oa likhetho, komisi e ikemetseng ea likhetho e ile ea aba lipapatso tsa mahala tse nkang hora e le 'ngoe le metsotso e mashome a mararo (1.5 hrs) seea-le-moeng sa Lesotho 'moho le seea-le-moea-ponong sa Lesotho ho mekha le makhotla a iketang. Khaso e bile ho tloha ka la 10 Loetse ho isa ka la 5 Mphalane 'me menyetla ea khaso e fanoe ho ipapisitsoe le tlhahlamano ea litlaku tse qalang ho ngoloa mabitso a mekha le makhotla a iketang. 'Mesa mohloane oa khaso oa bolebelli ba EU EOM, o qalile bolisa ba khaso ho tloha ka la 5 Loetse 'me ho ne ho akarelitsoe seea-le-moea-pono se le seng (1) le liea-le-moea tse robong (9), ha 'moho le maselinyana a litaba a mararo (3). Seea-le-moea-pono sa Lesotho se fane ka karolo ea 31, 18, 9, 9, le 6 lekholong, tsa nako ea sehlohlolo ho hasa ABC, RFP, BAP, DC, le LCD ka tatellano, ha mekha le makhotla a mang a leshome le motso o mong (11) a fumane khaso e fokolang. Litaba kaofela li ne phatlalalitsoe ka mokhoa o sa sekamang. Empa matlo a khaso a ikemetseng a ile a bont'sa ts'ekamelo e totobetseng khasong ea ona leha khaso ea litaba ka kakaretso e ne e fokola. MoAfrica e file 61 karolong ea lekholo ho DC, ha RFP, baiketi ba ikemetseng le ABC ba abetsoe 20, 6 le 4 karolong ea lekholo. Karolo ea 52 lekholong ea khaso ea RFP e ne ele e khahlanong le RFP. Seea-le-moea sa People's Choice se ne se ts'ehetsa DC ka 28 lekholong le ABC ka 27 lekholong ha Tsenolo FM ene e sekametse ho BAP ka 51 lekholong ea litaba tsa eona.

Mokhatlo oa naha oa sechaba (Civil Society Organisation) (CSO), mokhatlo oa litokelo tsa botho oa Transformation Resource Centre (TRC) ka ts'ebeliso le LNBS li ile tsa ts'oara lipheisano tsa naha tsa lipolotiki ka la 21 le 28 Loetse. Mekha le makhotla a nkileng karolo a ne a khethoa ka khetho ea marang-rang. Liphehisano tsena li ne li hasoa seea-le-moea ponong sa Lesotho, seea-le-moeeng sa Lesotho, lieea-le-moeeng tse ikemetseng le marang-rang a Facebook, 'me li fane ka sethala se amohelehang ho mekha le makhotla a iketang ho araba litaba tse khethiloeng le ho araba lipotso tsa bakhethi.

LITOKELO TSA MARANG-RANG

Boiketo bo hlomphang bo imametseng ba marang-rang, tlhokahalang ea bonetefatsi ba litaba.

Ts'ebeliso ea marang-rang Lesotho e ea fokola, kaha a sebelisoa ke karolo ea sechaba ea 52 lekholong, boholo libakeng tse mabalane. Marang-rang a mohala oa letsoho ke ona a mantlha ao sechaba sea sebelisang haholo ho kena ka hara marang-rang. Facebook e ne ele sethala sa mantlha seo mekha le makhotla a lipolotiki a iketang marang-rang le ho fana ka lintlha tsa morao-rao. Twitter e ne sebelisoa ke lihlopha tse fokolang tsa mekha le makhotla a baiketi le baqolotsi ba litaba. Ba nang le kobo ea bohali ba bonts'itse hona le tlhokahalo e kholo ea ho koetlisa batho ka ts'ebeliso ea marang-rang.

Molao oa likhetho o kenyelletsa tokelo ea ho iketa, empa ha ona lipehelo tsa boiketo ka marang-rang. Molao oa likhokahano oa 2012 o bont'sa hore melaetsa-kutlo (audio), lits'oants'o pono kapa litaba li feng kapa li feng tse fetisetsanoang ka mokhoa oa marang-rang, li ka ngolisoa le ho tsamaisoa ka molao e le bophatlalatsi, sena se khahlanong le maemo a machaba. Ka ts'ebetso, se na se akaretsa le litaba tse fanoeng ka marang-rang. Molao-theo o sireletsa tokelo ea lekunutu, le molao oa 2011 oa ts'ireletso ea litaba o fana ka meoloane ea ts'ireletso ea litaba. Le ha hole joalo, molao o na hao so kenngoe ts'ebetsong ke setsi se ikarabellang – komisi ea ts'ireletso ea litaba, Data Protection Commission – hae so thehoe.

Bolebelli ba likhetho ba EU EOM bo hlokometse maqephe a 154 le lihlopha tse 126 Facebook tse amanang le mekha le makhotla a lipolotiki, 'me ke maqephe le lihlopha tse fokolang tse tsamaisoang ka kotloloho ke mekha le makhotla. Ha joale, ha hona leqephe la marang-rang la mokha, moiketi kapa setsi sa naha le hlahisang lets'oao le leputsoa la netefatso ea ho bonts'a bonnete ba leqephe le joalo. Sena se sitisa bakhethi ho hlalohanya mehloli ea 'nete molemong oa ho nka liqeto tse nepahetseng. Boiketi ba marang-rang ka kakaretso bo ne bo imametse. Ho tloha ka la 29 Phato, bolebelli ba EU EOM bo manollotse litaba tsa marang-rang tse fetang 500 ho hlaha bapololotiking le bathong ba sa iketeng maqepheng le lihlopheng tsa Facebook tse bonahetseng li bonts'a litaba tse ahang le tse hlokang leeme. Marang-rang a ne a sebelisoa ho hlahisa liboka le lietsahala tse tlang, le ho fetisetsana melaetsa ea boiketi. Movement for Economic Change (MEC) e ne ele eona e sebelisang marang-rang ka ho fetisisa ho fana ka litaba le lits'oants'o pono Facebook, e lateloa ke DC, Basotho Action Party (BAP) le RFP. RFP ene e sebelisa Facebook Live le Twitter haholo.

Naha ea Lesotho e hloka litsela tsa ho netefatsa litaba. Bolebelli ba EU EOM bo lisitse maqephe a 40 a sa tsebahaleng Facebook a sebetsang e le lithala tse e seng bophatlalatsi ba semolao. Boholo ba maqephe ana a lateloa ke bacha 'me a fetisa litaba tse sa netefatsoang tseo ka nako e 'ngoe li khelosang.

BOLEBELLI BA MEKHATLO EA SECHABA LE BA MACHABA

Molao o lumella bolebelli ba likhetho ba baahi le ba machaba. Likhethong tsena, komisi e ikemetseng ea likhetho e fane ka memo e buleileng ho balebelli ba likhetho. Sena se fapane le tloaelo ea nakong ea pele moo mekhatlo ea sechaba (CSOs) e nkang karolo thutong ka litaba tsa likhetho e ne e sa ananeloe e le balebelli ba lumelletsoeng semolao. Mokhatlo oa sechaba o moholo ho feta e meng e bile e le mokhatlo oa 'mamekhatloana, Lesotho Council of NGOs o ile oa rera ho romella balebelli ba lumelletsoeng semolao ba 359, empa liqholotso tse bi leng teng tsa phumaneho ea lichelete molemong oa ts'ebetso ea bolebelli e ile ea theolela palo eo ho 300. Mokhatlo oa linaha tse ikopantseng tsa Africa (AU), mokhatlo oa kholiso ea moruo oa Africa e boroa (SADC), kopano ea komisi tsa likhetho tsa linaha tsa SADC (EFC) le mokhatlo oa Commonwealth li rometse balebelli ba likhetho ba machaba thomong tsa nako e khuts'oane.

KAROLO E NKOANG KE BASALI

Likhato tse sa lekanang ho phahamisa boemeli ba basali lipolotiking.

Paramente e tsoang ene e na le karolo ea 23.3 feela lekholong ea boemeli ba basali, 'me e bont'sa khaello ho meoloane ea karolo ea 30 lekholong oa boitlamo ba tikoloho le ba machaba. 'Muso o tsoang o ne o ena le banna ba 27 le basali ba 7. Pehelo ea molao oa likhetho oa 2011 e bonts'a mokhoa oa ho thonya banna le basali mananeng a khekethane o bitsoang 'zebra system', e sa ka ea tlisa litholoana tse monate hobane basali khafetsa ha ba behoe ka holimo mananeng. Basali ba 'maloa ba na le liqholotso tsa ho atleha ho feta khethong e ka har'a mekha le makhotla hore batle ba atlehe hob a baiketi. Ke mekha le makhotla a 11 feela likhethong tsena a etelletsoeng pele ke basali. Ka kakaretso, ke basali ba 837 ba neng ba thonyelitsoe litulo tsa masia-siane, e le karolo ea 35.5 lekholong palong ea baiketi. Mananeng a mekha le makhotla a 56 a khekethane, a 11 a ne a ena le basali ka holimo-limo mananeng a khekethane.

KHETHO LE PALO HA 'MOHO LE THATHAMISO EA SEPHETHO

Letsatsi la likhetho le tsamaisitsoe tlasa maemo a khotso, ho buloa litsi tsa khethelo, ho khetha le palo ea sephetho li hlophiloe ka botsebi.

Letsatsing la likhetho, basebetsi ba litsi tsa khethelo ba tsamaisitse pulo ea litsi, ho khetha le palo ea sephetho ka botsebi le ho hloka lits'ekamelu. Ho sa tsotellehe palo e holimo ea baemeli ba mekha le makhotla a lipolotiki, ts'ebetso ea likhetho e ne e ena le tsamaiso ebile e ena le khotso. Litsi tsa khethelo tse lebetsoeng ke EU EOM li butsoe ka nako, 'me ponaletso ea pulo ea litsi e bonahetse e nepahetse haholo litsing 24 ho tse 37 the lebetsoeng. Baemeli ba mekha le makhotla a lipolotiki ba ne ba na le monyetla oa ho hlahloba ts'ebetso ea ho khetha kante ho ts'etiso.

EU EOM e lebetse likhetho litsing tsa khetho tse 302, 'me karolo ea 99 lekholong e bonahetse e nepahetse haholo. Nakong ea ho khetha maemo ene ele a khutsitseng, palo ea bakhethi ele e mahareng ho ene e lebelletsoe litsing tsohle tse lebetsoeng ho pharalla le mabatooa a 80 a naha. Leha baemeli ba makhotla a lipolotiki le baiketi ba ne ba le teng karolong ea 89 lekholong ho litsi tsa khetho tse neng li lebetsoe, bolebelli bo etelletsoeng pele ke baahi bo bonahetse bo le teng ka karolo ea 15 fela lekholong. Litsi tse nkang karolo ea 42 lekholong li bonahetse li sa fihlellehe ho bakhethi ba nang le bokooa ba ho tsamaea, ha maemo ka hara litsi tse nkang karolo ea 74 lekholong a bonahetse a lumelleha ho batho ba nang le bokooa ba ho tsamaea. T'sebetso ea ho khetha ene e ena le mehato e ikhethileng e fokolang molemong oa thusa batho ba phelang le bokooa hore ba ka khetha ba sa thusoe. Bolebelli ba letsatsi Balebelli ba EU EOM ba hlalositse hore karolo ea 13 lekholong ea litsi tsa khethelo li ne li ena le ts'ubuhlellano. Bokahare ba litsi tsa khethelo le tlhopho ea libaka tsa ho khethela li ne li sa netefatse lekunutu la khetho litsing tse nkang karolo ea 18 lekholong.

Bolebelli ba EU EOM bo tlalehile lietsahala tse 'maloa tseo ho tsona mabitso a bakhethi a neng a sa hlahe mananeng kapa e le ba sa tsebeng litsi tseo ba khethelang ho tsona. Lietsahala tsena boholo li bonahetse mabatoong a neng a sa tsoa sehoa bocha. Basebatsi likhetho ba ile ba fetisetsa mahlasipa a lietsahala tsena ho liofisiri tsa mabatooa ho a thusa ho fumana litsi tsa ona tsa khethelo. 'Mokeng oa baphatlalatsi ba litaba o bileng teng ka letsatsi la likhetho, Komisi e Ikemetseng ea Likhetho, e netefalitse lietsahala tse fokolang moo bakhethi ba ngolisitseng ba bile ba fihlela liphelelo tsa ho khetha ba sa hlahang mananeng a bakhethi.

Ho koaloa hoa litsi tsa khethelo leho baloa hoa sephetho li tsamaisitsoe ka khotso. Balebelli ba Likhetho le Baemeli ba mekha le makhotla a lipolotiki bane ba khona ho lebela ts'ebetso tsohle ntle ts'etiso. Liphoso tsa tsamaiso tse fokolang tse sa kang tsa setisa ts'ebetso li ile tsa tlalehoa haholo-holo molemong oa litokiso. Tlhahlobo e akaretsang ea litsi tsa khethelo e bonts'itse e nepahetse litsing tsohle tse lebebetsoeng. Leha hole joalo basebetsi ba likhetho ba bonahetse ba khathetse hoesa qetellong ea palo ea sephetho, ba bile ba tlameha ho emela hore sephetho se felehetsoe hoesa litsing tsa palo ea sephetho tsa mabatooa mesong.

Morero oa pele oa Komisi e Ikemetseng ea Likhetho oa ho tsamaisa sephetho ho tloha lebatooeng le leng le le leng ho ea Ntlo-khoho ea Khutliso ea Sephetho Maseru o ile oa tlameha ho fetoloa ka lebaka la tlhokahalo ea lisebelisoa. Sephetho sa likhetho ho tsoa mabatoong se ile sa felehetsoa ke basebetsi ba Komisi e Ikemetseng ea Likhetho ho ea ofising tsa mabatooa tsa setereke tse a fetisitseng ka marang-rang hoesa Setsing sa Naha sa Khutliso ea Sephetho.

THAROLLO EA LITLETLEBO TSA LIKHETHO

Mokhoa oa tharollo ea litletlebo e akaretsang mekhahlelo eohle ea ts'ebetso ea likhetho empa e hloka lipehelo tsa methati, lipehelo tsa nako, le tokelo ea maipuletso khahlanong le khatikelo ea melaoana ea boits'oaro.

Molao oa likhetho o na le meralo e totobetseng ea tharollo ea litletlebo methating eohle ea nako ea likhetho ka boiphihlelo ba komisi e ikemetseng ea likhetho le lekhotla le phahameng. Molao o na o ntse o sa hlaka mabapi le boiphihlelo ba lekhotlana le thehiloeng ke komisi e ikemetseng ea likhetho. Holim'a moo, molao o na ha ona lipehelo tse khethehileng tsa boiphihlelo bakeng sa botho, methati e hlakileng, lipehelo tsa nako, kapa khato ea mokhahlelo oa bobeli e ka lokisoang ke lekhotla la molao. Lekhotlana le na le komisi e ikemetseng ea likhetho li ka fana ka likotlo khahlanong le ho reka likhetho le ts'ebeliso e mpe ea lisebelisoa tsa 'muso ho tloha ka temoso ea semolao hoesa h oho hlakola ngoliso ea mokha kapa lekhotla la lipolotiki. Tlhakolo ea ngoliso ea mokha kapa lekhotla la lipolotiki e ka etsetsoa boipeletso lekhotleng le phahameng, empa hae so sebelisoa haufinyane. O na ke mokhoa oa likotlo o fetang tekano ebile o sena mokhoa o netefatsang ho hloka lithahasello le mabaka a hlokoang ke lipehelo tsa machaba le tikoloho tsa boitlamo ba tokelo ea ho emela likhetho.

Komisi e ikemetseng ea likhetho e na le boiphihlelo ho thonyoeng hoesa baiketi ebile e fana ka monyetla oa maipelaetso lekhotleng le phahameng. Linyeoe tse fokolang li ne li ntse li so phetheloe lekhotleng le phahameng le lekhotleng la maipuletso pele ho letsatsi la ho qetela la phatlalatso ea baiketi. Methati e nkang nako e telele le liqeto tsa lekhotla li nkile nako e telele ho feta letsatsi la ho qetela le behiloeng ka molao.

Lekhotla le phahameng le na le taolo ea molao holim'a sephetho sa likhetho ka kakaretso ea likhato tsa molao le phihleleho ea makhotla ho boohle ba amehang. Molao oa likhetho o fana ka lipehelo tsa nako ea bolele ba matsatsi a 30 a ho finyeletsa litletlebo le kahlolo ea tsona. Nako ena e khahlanong le meoloane ea machaba ea ts'ebetso e nepahetseng, e ka ama kholiseho le bonnete ba sephetho sa likhetho.

Polelo e na ea selekela e ea fumaneha leboteng la marang-rang ba borumuoa:
eomlesotho2022.eu. Molemong oa tlhahiso-leseling , ikopanye le:
Kimmo Rantilä, Raliphatlatso oa EU EOM, Tel. +266 5865 8015,
kimmo.rantila@eomlesotho2022.eu

Bolebelli ba likhetho ba linaha tse ikopantseng tsa Europe
Avani Maseru Hotel; 12 Orpen Road; Maseru
